

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Дипломна робота

магістра

з теми: **«ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ»**

Виконала:

студентка II курсу, Sz1-M21 групи
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
Козярска Яна Юріївна

Керівник: Опалюк Т.Л.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи

Рецензент: Віннічук О.В.,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
та філософії

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ.....	7
1.1. Міжнародне гуманітарне право, що застосовується в період військових конфліктів.....	7
1.2. Поняття військового конфлікту та правовий статус під час війни.....	16
Висновки до розділу 1.....	26
 РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ.....	 28
2.1. Соціальний захист та допомога цивільному населенню в період військових конфліктів	28
2.2. Соціальний захист та права військових та військовополонених під час збройних конфліктів	43
Висновки до розділу 2.....	60
 РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	 61
3.1. Нормативно-правова база в Україні щодо питань соціального захисту постраждалих від збройних конфліктів	61
3.2. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база та порушення їх прав.....	70
Висновки до розділу 3.....	82
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. Практично протягом всієї історії цивілізації війна була однією з основних форм відносин між народами. За останні п'ять тисяч років відбулося близько 14 тисяч воєн, у яких загинуло понад 5 млрд. чоловік. Найважливішим напрямком міждержавного співробітництва є забезпечення прав людини в умовах військових конфліктів міжнародного і не міжнародного характеру. Адже незважаючи на те, що сучасне міжнародне право засуджує збройні конфлікти, війни та будь-яку агресію і взагалі забороняє агресивні війни збройні конфлікти - це об'єктивна реальність сучасного етапу розвитку людства.

Незалежно від свого соціального характеру (міжнародні війни, національно-визвольні війни, внутрішні конфлікти), законні чи незаконні (агресивні війни або оборонні війни; збройні дії сепаратистів всередині країни або дію урядових військ по захисту конституційного ладу), ці збройні конфлікти ставлять під загрозу реалізацію більшості прав і свобод людини, в тому числі найважливіше природне право - право на життя.

У зв'язку з цим у міжнародному праві вже вироблені норми, основне призначення яких полягає в обмеженні вибору методів і засобів ведення бойових дій і заборону найбільш жорстоких і нелюдських з них в тому випадку, якщо не вдається запобігти збройного конфлікту між державами або всередині країни і вичерпані всі можливі засоби його запобігання. Ці норми, які отримали назву «норми міжнародного гуманітарного права», об'єктивно сприяють гуманізації війни та обмеження масштабів і негативних наслідків збройних конфліктів.

І не зважаючи на те що, Статут ООН у 1945 р. заборонив війну, всеодно відтоді військові конфлікти тільки збільшилися, аніж закінчилися і вони забирають дедалі більше життів цивільних осіб. Така трагічна тенденція яскраво ілюструється на прикладі сьогодення під час збройного нападу Росії на Україну. В загальному, права людини визнано загальнолюдською цінністю, адже вони стали основою свободи, справедливості, гідності

людської особистості і цінності людського життя. Влучно зазначає Н. Оніщенко: «Місце людини в соціумі, її соціальна роль значною мірою залежить від обсягу прав і свобод, які визначають можливості, характер життєдіяльності, систему зв'язків людей у суспільстві. Права людини – це соціальна спроможність вільно діяти, самостійно обирати вид та міру своєї поведінки, з метою задоволення різнобічних власних матеріальних та духовних інтересів, а також інтереси інших людей, окремих соціумів та суспільства в цілому».

Об'єкт дослідження – механізми соціального захисту людини в умовах збройних конфліктів.

Предмет дослідження – форми та методи правової бази забезпечення соціального захисту людини в умовах збройних конфліктів.

Мета дослідження – дослідити теоретичні та практичні основи правового механізму соціального захисту людини в умовах військових конфліктів та порушення в сфері їх прав.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної теми.
2. Розкрити поняття міжнародного права в умовах військових конфліктів та поняття збройного конфлікту.
3. Розглянути особливості соціального захисту людей в умовах військових конфліктів.
4. Проаналізувати нормативно-правову базу України щодо питань соціального захисту постраждалих від збройних конфліктів.
5. Охарактеризувати особливості соціального захисту дітей в умовах військових конфліктів.

Методологічною та теоретичною основою дослідження стали наукові праці таких учених: Балакірева О.М., Барвінський А. О., Герасимчук М.В., Гнатовський М.М., Грушко М.В., Задорожній О. В.,

Коваль Д.О., Лукашевич М. П., Мигович І. І., Скакун О. Ф., Семигіна Т. В., Репецький В.М., Пилипенко В. Є., Вишняк О. І., Куценко О. Д.

Методи дослідження. Для виконання завдань дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень. До загальнонаукових методів належить: аналітичний, представлений аналізом літературних джерел. Окрім того були використані метод порівняльного аналізу та предметно-аналітичний метод.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дипломній роботі висновки і пропозиції можуть бути використані: для студентів при вивченні спеціальностей «Соціального забезпечення» та «Соціальної допомоги», для працівників Департаменту та Центру соціального захисту населення при роботі з постраждалими від збройних конфліктів .

Експериментальна база: Департамент соціального захисту населення Виконавчого комітету Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області; Управління соціального захисту населення Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації Хмельницької області; Служба у справах дітей Виконавчого комітету Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський Хмельницької області).

Апробація результатів дослідження. Матеріали дипломної роботи магістра були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 1 листопада 2022 року).

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано статтю: Опалюк Т.Л., Козярска Я. Ю. Соціальний захист людини в умовах військових конфліктів: правовий механізм. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В, 2022. Вип. 36. С. 110-117 у співавторстві із науковим керівником.

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 99 сторінок, з них 86 – основного тексту. Список використаних джерел налічує 106 позицій, 2 з яких іноземною мовою.

ВИСНОВКИ

Дослідження правового механізму забезпечення соціального захисту людини в умовах військових конфліктів дає змогу зробити такі висновки:

Відповідно першого завдання дослідження здійснено теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної теми. Таким чином, спираючись на проведений нами попередній аналіз наукових джерел можна стверджувати що, найважливішим напрямком міждержавного співробітництва виступає забезпечення прав людини в умовах військових конфліктів міжнародного і не міжнародного характеру. У зв'язку з цим у міжнародному праві вже вироблені норми, основне призначення яких полягає в обмеженні вибору методів і засобів ведення бойових дій і заборону найбільш жорстоких і нелюдських з них в тому випадку, якщо не вдається запобігти збройного конфлікту між державами або всередині країни і вичерпані всі можливі засоби його запобігання. Ці норми, які отримали назву «норми міжнародного гуманітарного права», об'єктивно сприяють гуманізації війни та обмеження масштабів і негативних наслідків збройних конфліктів. Основні засади і принципи, які втілені у нормах міжнародного гуманітарного права застосовуються і до не міжнародних збройних конфліктів: у будь-якому збройному конфлікті і за будь-яких обставин сторони мають дотримуватися елементарних міркувань гуманності, задля захисту жертв, зменшення людських страждань, зменшення людських страждань, а також зменшення шкоди, завданої об'єктам, що мають надзвичайно важливе значення для виживання.

Відповідно другого завдання дослідження нами розкрито поняття міжнародного права в умовах військових конфліктів та поняття збройного конфлікту. Доведено, що збройний конфлікт - це збройна боротьба між державами (міжнародний), або між державою та антиурядовими військовими формуваннями (неміжнародний). Стосовно учасників збройних конфліктів, то ними можуть бути виключно фізичні особи. Міжнародне гуманітарне

право поділяє учасників збройних конфліктів на дві трути: комбатантів (воюючі) та некомбатантів (невоюючі).

Можна стверджувати, що межа відмінності між "війною" і "збройним конфліктом" досить умовна, хоча такий поділ має певне значення для права, яке застосовується під час збройних конфліктів. При цьому вважається, що поняття "збройний конфлікт" є ширшим і включає поняття "війна". Але не кожний збройний конфлікт можна називати війною, оскільки між ними існує суттєва відмінність.

Відповідно третього завдання дослідження ми дослідили особливості соціального захисту людей в умовах військових конфліктів. Так є люди, які мають можливість самостійно, відносно добре справлятися з наслідками надзвичайних ситуацій, а інші мають ризик зазнати негативних психологічних та соціальних потрясінь. Ті хто потребують особливої підтримки є :

- люди, які безпосередньо перебувають у зоні конфлікту;
- внутрішньо переміщені особи та біженці;
- особи з неврегульованим статусом;
- військовослужбовці та їхні сім'ї;
- учасники збройного конфлікту такі як інваліди, ветерани.

Соціальна робота у напрямку реагування в надзвичайних ситуаціях відбувається у рамках двох основних комплексних підходів:

- гуманітарного (Relief Approach), що орієнтується на екстрене та невідкладне реагування на перших етапах надзвичайних ситуацій і спрямований переважно на задоволення базових потреб та захист постраждалих осіб, а також на організацію та надання гуманітарної допомоги населенню;

- розвитку (Developmental Approach), що орієнтується на розвиток людини, громади, сім'ї, орієнтується головним чином на соціальні та психологічні аспекти, при цьому не враховує фізичні та матеріальні.

На жаль, науково обґрунтованих підходів з соціальної роботи з постраждалими внаслідок збройних конфліктів не існує, проте, вони постійно оновлюються та доповнюються, враховується світовий досвід, розширюється дослідницька база та досвід фахівців, які безпосередньо працюють з постраждалими через збройний конфлікт.

Відповідно четвертого завдання дослідження проаналізовано нормативно-правову базу України щодо питань соціального захисту постраждалих від збройних конфліктів. Можна стверджувати, що існує безліч документів, які закріплюють допомогу потребуючим. У жовтні 2014 року Урядом прийнято постанову № 505 „Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг”. Соціальний захист малозабезпечених сімей внутрішньо переміщених осіб, в тому числі багатодітних, забезпечується шляхом надання їм допомоги відповідно до Закону України „Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям” (далі – Закон) з урахуванням сукупного доходу та майнового стану сім’ї. Наразі наказ Мінсоцполітики від 18.04.2022 № 135 „Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)” доопрацьовується за зауваженнями Міністерства юстиції, після чого акт буде повторно подано на державну реєстрацію. За механізмом екстрено (кризово) можуть надаватись різні соціальні послуги – догляд вдома та стаціонарний догляд, надання притулку, консультування, соціальний супровід сімей з дітьми, натуральна допомога та інші.

Відповідно п’ятого завдання дослідження охарактеризовано особливості соціального захисту дітей в умовах військових конфліктів. З’ясовано, що під час військових дій порушуються всі найважливіші права дитини: право на життя, право бути з родиною, право на охорону здоров’я, на розвиток особистості, а також на турботу та захист. Тому існує безліч нормативно-правових актів, щодо захисту дітей, як міжнародного так і національного характеру. Наразі Закон України «Про охорону дитинства» –

основний закон України, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів. Згідно з ним, дитиною, постраждалою внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вважається «дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні». Держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту цих дітей, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї (зокрема розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон).

Також, для захисту дітей на територіях активних бойових дій, батькам слід навчати дітей правилам поведінки в укриттях, в небезпечних місцях, під час повітряної тривоги. А для дітей, які вже стали жертвами окупантів, рекомендується забезпечити надання кваліфікованих медичних і психологічних послуг. Наразі діють волонтерські організації із дипломованими психологами, які надають безкоштовні консультації постраждалим від війни, але, на нашу думку, для роботи із дітьми слід забезпечити роботу саме дитячих спеціалістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алещенко В.І. Психологічна реабілітація військовослужбовців з постстресовими психічними розладами / В.І. Алещенко, О.Ф. Хміляр // Навчальний посібник. –Х., ХУПС, 2005. – 84 с.
2. Балакірева О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб [Електронний ресурс]. / Балакірева О. – Режим доступу: <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>.
3. Барвінський А. О. Соціологія: Курс лекцій. – К.: Центр навч. літ., 2005.– 328 с.
4. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019.
5. Військовий стандарт. Інформаційна безпека держави у воєнній сфері. Терміни та визначення. ВОСТ 01.004.004 – 2014 (01). Наказ начальника Центрального управління метрології та стандартизації Озброєння ЗС України – Головного метролога ЗС України від 27.02.2014 №1.
6. Вказівки із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройного конфлікту: http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/commentary_on_the_guidelines_ukr.pdf (дата звернення 07.05.2019 року).
7. Гаазька конвенція про захист культурної власності у разі збройного конфлікту, 14 травня 1954 р
8. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. - К.:Либідь, 1996. – 210 с.
9. Гельсінська Декларація і Резолюції, прийняті Парламентською Асамблеєю ОБСЄ, 5 – 9 липня 2015 р. – <http://www.oscepa.org/publications/all-documents/annual-sessions/2015-helsinki/declaration-3/2977-2015-helsinki-declaration-eng/file>;

10. Герасимчук М.В. Еволюція норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_34096
11. Гнатовський М.М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні: застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. Кімонікс Інтернешнл Інк. 2017.
12. Грушко М.В. Джерела міжнародного гуманітарного права та внутрішньодержавного права. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 55–68.
13. Грушко М.В. Інститут воєнного полону в міжнародному праві: від «мононорм» до правових норм. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2017. № 11. С. 161–168.
14. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародноправового режиму військовополонених : монографія. Одеса : Фенікс, 2016. 284 с.
15. Декларація тисячоліть ООН\ Екологія і освіта-2001г.-№1
16. Декларація прав дитини, прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384 (дата звернення 07.05.2019 року).
17. Декларація про безпеку шкіл 2015 року. : http://protectingeducation.org/sites/default/files/documents/commentary_on_the_guidelines_ukr.pdf (дата звернення 07.05.2019 року).
18. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
19. Додаток 1 до Додаткового протоколу I. Женева, 8 червня 1977 р.
20. Додаток 2 до Додаткового протоколу I. Женева, 8 червня 1977 р.

21. Досвід організації психологічної роботи під час ведення збройних конфліктів, підготовки та виконання миротворчих завдань (збірник інформаційно-аналітичних матеріалів). Під загальною редакцією начальника Головного управління по роботі з особовим складом Збройних Сил України генерал-майора Чубенка І.М.. – Київ, 2013 – 56 с.
22. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
23. Задорожній О. В. Міжнародне право у відносинах України та Російської Федерації : дис. докт. юр. наук : 12.00.11 / О. В. Задорожній ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2015. – 594 с
24. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення дати початку тимчасової окупації» від 15 вересня 2015 р.; ч. 2 ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».
25. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» від 5 березня 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/246-19/paran10#n10>.
26. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів законодавчих актів України щодо проходження військової служби у Збройних Силах України іноземцями та особами без громадянства» від 06 жовтня 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/716-19>.
27. Закон України «Про внесення змін до статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 19 травня 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/448-19>.
28. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення встановлених законом гарантій працівникам, призваним на військову службу» від 3 листопада 2015 р. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/734-19>.

29. Закон України «Про внесення зміни до статті 164 Податкового кодексу України щодо оподаткування пенсій інвалідів війни та деяких інших категорій осіб» від 17 липня 2015 р. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/653-19>.
30. Закон України «Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 3 листопада 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-viii>.
31. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки учасників бойових дій та їхніх дітей, дітей, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або під час масових акцій громадянського протесту, дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи, для здобуття професійно-технічної та вищої освіти» від 14 травня 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-19>.
32. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період» від 5 лютого 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/158-19>.
33. Закон України «Про внесення зміни до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування військовим збором грошового забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть безпосередню участь в антитерористичній операції» від 18 червня 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/548-19>
34. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» на сайті ВРУ: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
35. Закон України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень» від 17.06.2015. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/525-19>.

36. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби і деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року;
37. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права / Т во Червон. Хреста України, Фонд підтримки фундам. дослідж. Одеса : Фенікс, 2018. 39 с.
38. Злочини Росії проти українських дітей. URL : <https://ukrainer.net/zlochyny-proty-ditey/> (дата звернення 20.05.2022).
39. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права: посібник для народних депутатів України. МКЧХ, 2017. 100 с.
40. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці : Методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / упоряд.: М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ : УГСПЛ, 2020.
41. Інформаційне повідомлення, Міністерство оборони України. – 6 серпня 2015 р. – <http://www.mil.gov.ua/news/2015/08/06/v-ramkah-akczii-pidtrimaj-ukrainsku-armiyu-na-rahunki-ministerstva-oboroni-ukraini-nadijshlo-159-miljoniv-354-tisyachi-griven-/>.
42. Лібанова Е. Соціальна стратифікація українського суспільства і передумови становлення середнього класу // Нова політика. - 2002. - № 1. - С. 8-9.
43. Коваль Д.О. Міжнародне гуманітарне право в контексті міжнародного права прав людини. Наукові записки НаУКМА. 2016. Том 181. Юридичні науки. С. 144–146.
44. Конвенція (I) про мирне розв'язання міжнародних спорів, 18 листопада 1907 р. 27.
45. Конвенція (II) про обмеження застосування сили для повернення боргів за контрактами, 18 листопада 1907 р. 28.
46. Конвенція (III) про початок воєнних дій, 18 листопада 1907 р. 29.
47. Конвенція (IV) про закони та звичаї сухопутної війни з додатком: Положення про закони та звичаї сухопутної війни, 18 листопада 1907 р.

48. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (Женевська конвенція I 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
49. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі 1949 року (Женевська конвенція II 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text
50. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (Женевська конвенція III 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
51. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (Женевська конвенція IV 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
52. Конвенція про права дитини та участь неповнолітніх у збройних конфліктах: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 1.01.2011 року. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0009323-11> (дата звернення 05.05.2019 року).
53. Конвенція про покращення долі поранених і хворих у діючих арміях. Женева, 27 липня 1929 р.
54. Конвенція про поводження з військовополоненими. Женева, 9 липня 1929 р.
55. Конвенція про касетні боєприпаси, 30 травня 2008 р.
56. Короткий філософський словник: ОГІЗ Державне видавництво політичної літератури 1939 р.
57. Кошулинська З. Подолання бойового стресу та його психологічних наслідків. Книга-буклет / О. Наконечна, О. Сувало., З. Кошулинська. – Львів, 2007. – 25 с.
58. Латчук, С. Н. Міронов, С. Н. Вангородський-2-е видання.: М: Дрохва, 2001-288с.

59. Лисенко О. Проблеми довіри та недовіри в консультуванні // Соціально-політична політика і соціальна робота. – 2003. – № 1.
60. Ліпатов І. І. Психологічна адаптація військовослужбовців до бойової діяльності: навч. посіб. / І. І. Ліпатов, Л. Ф. Шестопалова, В. С. Афанасенко Х.: –ХВУ, 1999. – 148 с.
61. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. – 2-ге вид., допов. і випр. – К.: МАУП, 2003. – 168 с.
62. Львовичкіна А.М. Основи екологічної психології: навчальний посібник / А.М.Львовичкіна. К.: МАУП, 2004. – 136 с.
63. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ, 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>
64. Міжнародне гуманітарне право : посібник для юриста / М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель ; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : 16 Українська гельсінська спілка з прав людини; Фенікс, 2016–2017. 145 с.
65. Міжнародне публічне право. Підручник. Видання друге \ Під редакцією К. А. Бекашева. - М.: ПБОЮЛ Грачев С. М., 2001
66. Оніщенко Н. Невідкладність завдань по забезпеченню прав, свобод і законних інтересів особи (теоретичні моделі та практика реалізації) / Н. Оніщенко // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 2 (73). – С. 17-25.].
67. Оновлений тимчасовий порядок в'їзду на неконтрольовану територію та виїзду з неї громадян України та іноземців (осіб без громадянства) станом на 20.10.2015 року. – http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=136476&cat_id=135945
68. Опольська Н. Права дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту в Україні. Право. 2015. Випуск 27. С. 278-283.

69. Організація і технології соціальної роботи з дітьми вулиці: Навч. посібник / За ред. А. Й. Капської. – К., 2003.
70. Основи безпеки життєдіяльності. 11 кл.: Підручник В. В. Марков, В. Н.
71. Пилипенко В. Є., Вишняк О. І., Куценко О. Д. та ін. Спеціальні та галузеві соціології: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2003. – 304 с.
72. Пилипенко О. І. Методологічні підходи до соціальної роботи з групами ризику. Сучасна соціологічна парадигма. – К.: МАУП, 2000. – С. 76–80.
73. Постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» від 21 травня 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-19>.
74. Постанова Верховної Ради України «Про Звернення Верховної Ради України до держав-партнерів (демократичних держав світу) та міжнародних організацій щодо намірів проведення незаконних виборів в окремих районах Донецької та Луганської областей» від 6 жовтня 2015 р. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/717-19#n9>.
75. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» від 4 червня 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/367-2015-%D0%BF>.
76. Права людини в Україні – 2014. Доповідь правозахисних організацій / за ред.: О. А. Мартиненка, Є. Ю. Захарова / Українська Гельсінська спілка з прав людини. — Харків : ТОВ «Видавництво права людини», 2015. — 340 с.
77. Права людини. Основні міжнародні документи: Сб. документів. - М.: Междунар. Відносини, 1989
78. Представництво інтересів соціально вразливих дітей та сімей / За ред. Семигіної Т. В. – К.: Четверта хвиля, 2004.
79. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради

- Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором: Постанова Верховної Ради України від 27 січня 2015 р. № 129-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 10. – Ст. 68.
80. Пробийголова Н. Технології деміфологізації українського виборчого процесу / Наталія Пробийголова // Наукові записки. – 2013. – Вип. №4 (66). – С. 157-173.
81. Резолюція 2028 (2015) «Гуманітарна ситуація українських біженців і вимушених переселенців» Парламентської Асамблеї Ради Європи від 27 січня 2015 р. – <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21480&lang=en>.
82. Резолюція Ради Безпеки ООН 2202 (2015) від 17 лютого 2015 р. – http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2202.pdf;
83. Репецький В.М. Міжнародне гуманітарне право : підручник / В.М. Репецький, В.М. Лисик. К. : Знання, 2007. 467 с
84. Римський статут міжнародного кримінального суду, 1998. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 20.05.2022).
85. Рішення Конституційного Суду України 13 травня 2015 року № 4-рп/2015 у справі за конституційним зверненням громадянина Сердюка Вадима Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 13 травня 2015 р. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-15>.
86. Семигіна Т. В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб / Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. // Український соціум. – 2015. – № 2. – С. 65-72.

87. Сидоров В. Ролі та функції соціальних працівників // Соціальна робота в Україні: перші кроки / За ред. В. Полтавця. – К.: КМА, 2000
88. Сірий А. В. Психологічні особливості військово-професійної діяльності військовослужбовців за контрактом / А. В. Сірий // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2010. - Вип. 2
89. Стратегія Ради Європи з прав дитини (2016-2021) (неофіційний переклад): file:///C:/Users/Admin/Downloads/20161003101948_CoE%20Strategy%20on%20children_ukr-1.pdf (дата звернення 06.05.2019 року).
90. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник / О. Ф. Скакун. – 3-тє видання. – К. : Алерта, 2012. – 524 с
91. Соціологічне дослідження Центру воєнної політики та політики безпеки. : <http://www.military.gov.ua>
92. Соціологія: Навч. посіб. / За ред. С. О. Макеєва. – 2-ге вид. – К.: Знання, 2003. – 455 с.
93. Соціологія: Підручник / За ред. Н. П. Осипової. – К.: ЮрінкомІнтер, 2003. – 336 с.
94. Стюарт Й. Основи ТА: Транзакційний аналіз / Й. Стюарт, В. Джойнс; [Пер. з англ. В. Данченко]. – К.: ФАДА, ЛТД, 2002. – 393 с
95. Тематичний звіт «Захист мирного населення та свобода пересування в Донецькій і Луганській областях», ОБСЄ, Спеціальна моніторингова місія в Україні. – 6 травня 2015. – <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/157021?download=true>.
96. Тематичний звіт «Свобода пересування через адміністративний кордон з Кримом», ОБСЄ, Спеціальна моніторингова місія в Україні. – 19 червня 2015 р. – <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/172121?download=true>.
97. Турченко О.Г. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту. Політичне життя. 2019. № 2. С. 6–14. : <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.2.1>.

98. Турченко О.Г. Україна проти росії: юридичний фронт. Весняні юридичні читання – 2022. Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки. Випуск XXXI: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Весняні юридичні читання – 2022». 28 квітня 2022 р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 158–161.
99. Уповноважений Президента Геращенко наголошує на неприпустимості порушення прав дітей у зоні конфлікту на Сході України // Офіційне представництво Президента України Петра Порошенка: <http://www.president.gov.ua>.
100. Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2002. – 376 с.
101. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН A/RES/54/263 від 25 травня 2000 року. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795 (дата звернення 06.05.2019 року).
102. Шевченко В. В. Психологічна реабілітація військовослужбовців, що перебували в миротворчому контингенті / В. В. Шевченко, А. А. Руденко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. – 2014. – Вип. 2.12. – С. 239– 243.
103. Ювенальні прокурори: 219 дітей загинули в Україні через збройну агресію РФ : Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-219-ditei-zaginuli-v-ukrayini-cerez-zbroynu-agresiyu-rf-2> (дата звернення: 01.05.2022).
104. Як допомогти дитині правильно – роз’яснення Мінсоцполітики: Міністерство соціальної політики України: <https://www.msp.gov.ua/news/21549.html> (дата звернення: 22.05.2022).

105. Trafficking in Persons Report (june, 2016): www.state.gov/j/tip.
106. The Paris Principles. The principles and guidelines on children associated with armed forces or armed groups : https://childrenandarmedconflict.un.org/publications/ParisPrinciples_EN.pdf